

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.20.2.55-62>

Katarina Šmid

Odtujevanje umetniških del v rimski dobi: nezakonito dejanje ali pravica zmagovalca?

V rimski dobi se konfiskacija umetniških del iz poraženih (zlasti grških) mest sprva ni pretirano razlikovala od odnašanja preostalega vojnega plena, saj je bila ob zgodnejših republikanskih zaplembah estetska vrednota le drugotnega pomena, medtem ko je bil glavni poudarek na dragocenem materialu ali na simbolnem pomenu, ki ga je določeno delo imelo za svoj kraj.¹ A kljub temu so se ravno ob slovesnem prihodu kipov in slik v Rim oziroma ob njihovem razstavljanju ob triumfu ljudske množice prvič pobljše seznanile z grško umetnostjo, kar ni ostalo neopaženo pri antičnih piscih.² Skupaj s plenom so sčasoma v prestolnico kot vojni ujetniki pričeli prihajati tudi umetniki in obrtniki, ki so s seboj prinesli znanje helenskega sveta.³

Za prvi večji mejnik,⁴ ko je »zavzeta Grčija premagala divjega zavojevalca in v kmečki Lacij prinesla umetnost«,⁵ se šteje osvojitve Sirakuz pod poveljstvom Marka Klavdija Marcela.⁶ V Rim je odnesel in ob svojem *ovatio* leta

1 Beard, *Roman triumph*, 174. Evidenten primer predstavlja odnos Lucija Mumija in njegovih vojščakov do zaplenjenih umetnin po osvojitvi Korinta, saj naj bi se na na tleh razprostrtih slikah vojaki kockali, Mumij pa je ob prihodu v Rim zlahka razdajal umetnine vsem, ki so prosili zanje, saj do njih ni imel prav nobenega odnosa (Strab. 8.6.23).

2 Za krajši povzetek tovrstnega prinašanja grških del v Rim: Pollitt, »Impact of Greek Art«, 155–158.

3 Cf. Beard, *Roman Triumph*, 159–160.

4 Flor (*Epit.* 1.13.26–27) sicer kot začetek izpostavlja triumf Manija Kurija Dentata leta 275 pr. Kr., ko je bil po zmagi nad Piro in Beneventu javnosti na pogled postavljen vojni plen iz Tarenta (Pape, *Griechische Kunstwerke*, 89–90; Cadario, »Preparing for Triumph«, 83, op. 1).

5 *Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio* (Hor. *Epis.* 2.1.156–157).

6 Gl. med drugim: Polib. 9.10; Liv. 25.40.1–4; Liv. 26.21.8–9; Plut., *Marc.* 21–22; Pape, *Griechische Kunstwerke*, 6–7; Martin, »Griechenland erobert Rom«, 5; McDonnell, »Roman Aesthetics«, 71–72, 77–78; Östenberg, *Staging the World*, 79–81; Wells, »Impiety in the Middle Republic«, 230–231; Miles, »Roman Triumph«, 182–183; Kranjc, »Verzierung und Zubehör«, 229.

211 pr. Kr. javno razpostavil veliko število grških *signa*⁷ in *tabulae*, ki so zatem našle stalno mesto v svetišču *Honos et Virtus pri Porta Capena* v Rimu (Cic., *Verr.* 2.4.120; Liv. 25.40.1–3) in tako postala *ornamenta urbis*.⁸ Drugi veliki mejnik predstavlja Mumijeva osvojitve in posledično plenjenje Korinta leta 146 pr. Kr., ko je s seboj odpeljal najbolj občudovane votivne darove in umetniška dela, manj občudovanja vredne pa je predal Atalovemu generalu Filopojmenu, da jih v zahvalo za pomoč odpelje v Pergamon.⁹

Od osvojitve obeh konzulov dalje sta javno razkazovanje in razstavljanje odnešenih umetnin, *signa et tabulae pictae* (zlasti ob vojaških akcijah v Grčiji in na vzhodu), postala nekaj običajnega in tudi pričakovanega. Zanimivo je, da ob sicer relativno pogostih omembah in opisih triumfov v sočasnih virih komajda naletimo na izrecne omembe določene mojstrovine grške umetnosti, kot so denimo dela Praksitela, Fejdije in drugih, največ, kar se omenja, so kipi znanih osebnosti iz dragocenega materiala. Neprimerno več prostora pa je denimo namenjenega opisu zaplenjenega orožja.¹⁰

Poleg estetske ali ekonomske so umetniška dela nesporno imela tudi (za sodobnike večinoma bolj cenjeno) politično in simbolno vrednost, saj je po triumfu zavojevalec te slike oziroma kipe posvetil v *monumenta (memoria virtutis, monumenta victoriae)*, ki so tako še naprej opominjala na njegove zmage in jih slavila.¹¹ Nemalokrat je zmagovalec s seboj odpeljal najbolj znamenite spomenike osvojenega mesta (bodisi posvečene glavnim lokalnim božanstvom bodisi povezane s pomembnimi zgodovinskimi dogodki), ki so bili v Rimu na novo posvečeni, postavljeni v že obstoječa ali v nova, s pomočjo vojnega plena zgrajena svetišča, tam pa naj bi za vekomaj spominjali na bojne uspehe.¹²

V zavzetih mestih pridobljeni plen (*manubiae* ali *praeda*),¹³ kamor so spadale tudi umetnine, je v Rimu postal javna last. Zmagovalec jih je razdelil oziroma postavil na ogled ali posvetil v svetišča. Sam naj se z njimi praviloma ne bi okoristil, kar pa se je v praksi nemalokrat zaobšlo.¹⁴

7 Kot *signa* so se načeloma razumeli kipi bogov in znana umetniška dela (Stewart, *Statues in Roman Society*, 186–187).

8 *Ornamenta urbis*: Pape, *Griechische Kunstwerke*, 54, 69–70; Tarpin, »Morale ou droit?«, 93–94.

9 Strab. 8.6.23; Paus. 7.16.8; Pape, *Griechische Kunstwerke*, 16–19; Cadario, »Preparing for Triumph«, 84–87.

10 Cf. Beard, *Roman Triumph*, 174–176. O različnih načinih uporabe grških umetnostnih delih, ki so bila na ogled ob triumfu: Pape, *Griechische Kunstwerke*, 41–71.

11 Strong, »Administration of Public Building«, 100; Kinney, »Rape or Restitution of the Past?«, 54; Östenberg, *Staging the World*, 79–80, op. 380; Cadario, »Preparing for Triumph«, 83–84. Mumijeve posvetitve na bazah je tako moč najti zlasti v srednjeitalskih mestih, ki so bila takrat podvržena urbanizaciji (Kures, Nursija, Fabraterija Nova, Trebula Mutuska; cf. Cadario, »Preparing for Triumph«, 85–86).

12 Cadario, »Preparing for Triumph«, 89; Miles, »Roman Triumph«, 181.

13 Že v antiki ni bila povsem jasna ločnica med terminoma *manubiae* in *praeda* (Churchill, »Ex qua quod vellent facerent«, 86–87, 89–90; Beard, *Roman Triumph*, 165–166; Tarpin, »Manubiae« dans la procédure d'appropriation du butin«, 81–94).

14 Pape, *Griechische Kunstwerke*, 41–49; Churchill, »Ex qua quod vellent facerent«, 93–101; Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 30. S plenom iz osvojenih mest pa je recimo lahko okrasil zunanjščino svojega bivališča (Rawson, »Antiquarian Tradition«, 159–161).

Eden izmed poveljnikov, ki se bogatemu plenu niso mogli upreti, je bil Manij Acilij Glabrion. Ko se je leta 189 pr. Kr. potegoval za mesto cenzorja, se mu je namreč očitalo, da po odločilni zmagi nad Antiohom Velikim leta 191 pr. Kr. pri Termopilah državne zakladnice ni dovolj obogatil s kraljevim denarjem in drugim plenom. Kronska priča, sicer njegov protikandidat Mark Porcij Katon, je poleg tega trdil, da je kot Glabrionov legat ob zavzetju tabora med kraljevim plenom sicer videl nekaj zlatega in srebrnega posodja, a da nič od tega kasneje ni bilo razstavljenega ob triumfu (Liv. 37.57.10–14). Tega si ni bilo moč razlagati drugače, kot da si je vse to prisvojil. Zgolj očitki okoriščenja z javnimi dobrinami so očitno zadostovali, da je Glabrion odstopil od kandidature.¹⁵ Sam Katon pa je za protitež kot eno od svojih vrlin posebej izpostavil nekorumpiranost, češ da se ni bil nikoli niti okoristil z bojnimi plenom niti ga ni bil razdelil med svoje prijatelje.¹⁶

Četudi se je na eni strani od zmagovitih generalov pričakovalo, da bodo z vojnim plenom obogatili javno blagajno ter ne nazadnje z umetniškimi deli oplešali celo mesto, je na drugi strani zasebno prilaščanje dela plena, ki so si ga privoščili ljudje na položajih, veljalo za vsaj nemoralno. Kljub temu pa – kot pričata denimo Glabrionov primer in posredno tudi Katonova izjava – je bilo očitno več kot razširjeno.

Najbolj znani primer nebrzdanega pohlepa po umetniških delih brez dvo- ma predstavlja zloglasni guverner Sicilije, Gaj Veres, čigar obtožnica leta 70 pr. Kr. je bila eden prvih večjih Ciceronovih uspehov. Še pred razglasom sodbe je obotoženec odšel v prostovoljno izgnanstvo v Masilijo, tako da je bil spoznan za krivega *in absentia*. Poudariti seveda velja, da Veres nikakor ni bil osvaja- lec, temveč *propraetor*, ki mu je rimska država v roke zaupala zgledno upra- vljanje bogate Sicilije. Cicero zato izpostavi ločnico med zakonitostjo konfi- skacije *spolia* kot vojnega plena, od katere ima korist država, in *spoliations* ali nelegalno odtujitvijo umetniških del oziroma arhitekturnega okrasja. To je bilo nezakonito ravnanje, ki so si ga po zaslugi svojega položaja privoščili oblastniki.¹⁷

Kot dobro izpostavi Cicero v četrtem od svojih govorov *In Verrem*, pred njim niso bili varni nobena srebrna posoda, noben dragulj ali biser, noben predmet iz zlata ali slonove kosti, noben kip ali slika (Cic., *Verr.* 2.4.1). Med najbolj slavna dela, ki si jih je prisvojil, nedvomno sodi zasebna zbirka boga- tega poslovneža Gaja Heja iz Mesane, v kateri so se med drugim nahajala dela Praksitela, Poliklejta in Mirona.¹⁸ Poleg tovrstnih *opera nobilia* pa si je pogol-

15 Pape, *Griechische Kunstwerke*, 11; Churchill, »Ex qua quod vellent facerent«, 101–105; Beard, *Roman Triumph*, 166.

16 *Numquam ego praedam neque quod de hostibus captum esset neque manubias inter pauculos amicos meos divisi, ut illis eriperem qui cepissent* (*Orat. Fr.* 203).

17 Cf. Kinney, »Rape or Restitution of the Past?«, 53–54; Kinney, »Spolia«, 120–121; Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 31.

18 Cic. *Verr.* 2.4.4–2.4.7; 2.4.12; Hewitt Cowles, *Gaius Verres*, 98–100; Vasaly, *Representations*, 111–114; Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 33–34; Fezzi, *Corrotto*, 136–138.

tno prisvojil še nemalo manjših vrednih predmetov, kot so zlato in srebrno posodje, tapiserije, bronasto in marmorno pohištvo, manjše figurine, geme in pečatniki.¹⁹ Bil je celo tako predrzen, da si je za svojo zasebno zbirko prisvajal kulturne kipe iz svetišč, upodobitve bogov, posvetila bogovom ali tempeljsko lastnino.²⁰

Veresu v tem okviru očita tudi razkošje njegovega lastnega domovanja in mu naproti postavlja zglede zavojevalcev, kot so bili Lucij Mumij, Mark Marcel, Lucij Scipion, Flaminin, Lucij Pavel in slednjič Publij Servilij, ki so imeli svoja bivališča skromno opremljena, brez slik in kipov, četudi so ves Rim obogatili in oplešali z vojnim plenom.²¹

Cicero je s poglobljenim raziskovanjem preteklih dejanj nadalje dokazal, da Veres s svojim »roparskim« pohodom ni pričel šele na Siciliji, temveč da so bila nečastna in nemoralna že številna njegova dejanja pred nastopom mandata: če se omejimo zgolj na krajo umetnin, so se v njegovi zbirki znašli nič manj kot kulturni kipi in slike iz svetišč vzdolž obale Male Azije, znamenitih Herinega svetišča na Samosu, Apolonovega svetišča na Delosu in še bi lahko naštevali.²²

Posredno Ciceronov opis upravnikovega ropanja nudi tudi vpogled v tedanji vrednostni sistem ali v način vrednotenja umetnin, še posebej tistih, ki so imela v prvi vrsti religiozni, kulturni pomen. Veresu se tako za največje zlo šteje prilaščanje kulturnih kipov oziroma tempeljske lastnine, in ta očitek je najbolj poudarjen.²³ Kot Veresove protipole Cicero med drugimi navaja Scipiona Afričana, ki je po tretji punski vojni v sicilijanska mesta celo vrnil nekoč odtujena umetniška dela, Lucija Mumija, ki si ni drznil odnesti posvečenega Praksitelovega Erosa, in Marka Marcela, ki se iz istega religioznega razloga ni pritaknil dragocenosti polnega Minervinega svetišča; marsikaj od tega pa si je kasneje brez kančka slabe vesti prisvojil Veres.²⁴

19 Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 35.

20 Cf. Cic., *Verr.* 2.4.70–130. O Veresovem ropanju umetnin po Siciliji in njegovi zbirki: Hewitt Cowles, *Gaius Verres*, 95–127; Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 29–36; Robert, »Ambiguïté du collectionnisme de Verres«; Miles, »Roman Triumph«, 500; Fezzi, *Corrotto*, 67, 136–153; Kaderka, »Cicéron, collectionnisme et connaissance de l'art grec«, 7.

21 Cic., *Verr.* 2.1.54–2.1.58; 2.4.121; Pape, *Griechische Kunstwerke*, 54; Yarrow, »Lucius Mummius and the Spoils of Corinth«, 61.

22 Cf. Cic., *Verr.* 2.1.44–62; Hewitt Cowles, *Gaius Verres*, 7–8, 95; Hewitt Cowles, »Cicero's Debut«, 430; Fezzi, *Corrotto*, 75–78.

23 Kot moralno opravičljivo dejanje ni veljalo niti, če so po svetiščih plenili rimski osvajalci. Cicero posebej izpostavi, da si Lucij Mumij ni drznil iz Tespij v Bojotiji odnesti Praksitelovega Erosa, saj je bil posvečen (Cic., *Verr.* 2.4.4), Pavzanija (8.46.1–8.46.4) pa kot opravičilo za Avgustovo odnašanje umetnin iz Grčije podaja krajši povzetek plenjenja votivnih darov in upodobitev bogov po premaganih mestih vse od padca Troje dalje (Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 31).

24 Cic., *Verr.* 2.4.73; Cic., *Verr.* 2.4.122–124; Hewitt Cowles, *Gaius Verres*, 115–120; Martin, »Griechenland erobert Rom«, 10; Fezzi, *Corrotto*, 145. Resnici na ljubo je ravno Marcelova plenitev tako sakralnih kot profanih spomenikov Sirakuz predstavljala moralni in kulturni mejnik. Ciceronova primerjava je tako predvsem retorično sredstvo, ki poudarja Veresovo nečastno ropanje: slednje se je ob primerjavi z zglednim ravnanjem predhodnikov izkaže kot še posebej nečastno (Östenberg, *Staging the World*, 80; Wells, »Impiety in the Middle Republic«, op. 6).

Cicero prostodušno priznava, da je številna *artificum nomina* spoznal šele ob raziskovanju Veresovih dejanj (cf. Cic., *Verr.* 2.4.4)²⁵ in da se je celo imen največjih mojstrov grške klasike, Mirona in Poliklejta, naučil šele ob opisovanju Hejeve zbirke.²⁶ Pripomniti velja, da je bil Cicero sicer velik občudovalec in ljubitelj grške umetnosti, saj je v svoji vili v Tuskulu zbral kar nekaj atiških kipov. Med njimi se je v »gimnaziju« nahajala Hermatena, ki mu jo je poslal Atik (Cic. *Att.* 1.1.5; 1.4.3). Zadovoljen z izbiro je na prijatelja naslovil prošnjo, naj poišče še nekaj za vilo primernih umetnin, nakar je Atik zanj izbral herme in *signa Megarica*, ki jih je Cicero željno pričakoval (Cic., *Att.* 1.5.7; Cic., *Att.* 1.9.2).²⁷

S prakso konfiskacije umetnin v javno dobro, torej z namenom *ornamenta urbis*, je po poveljnikih nadaljeval tudi cesar Avgust, ki to s ponosom omenja v *Res Gestae Divi Augusti*.²⁸ Pričel je že takoj po bitki pri Akciji, ko je številne stavbe v Rimu (npr. Janovo svetišče, Kapitol, Julijeva kurija, svetišče Božanskega Julija, Apolonovo svetišče na Palatinu) okrasil z egipčanskim vojnim plenom (Suet., *Aug.* 18; Cass. Dio 51.21–22).²⁹ Nadaljeval je tudi z odnašanjem ključnih spomenikov oziroma svetih predmetov iz Grčije, ko je med drugim odnesel zob Kalidonskega merjasca, kip Atene Aleje (Paus. 8.46.1) in seveda tudi kipe za Apolonov tempelj na Palatinu. Prav kiparski okras slednjega je prvi izpričani primer, ko so grške originale klasične dobe uporabili v kulturne namene v Rimu.³⁰ V celi so se tako nahajala tri znamenita dela iz 4. stoletja pr. Kr.: Skopasu pripisani Apolon Kitarojd, Latona Kefizodota Mlajšega in Timotejeva Artemida, pred njim pa so stali štiri Mironove znamenite krave.³¹

V principatu sta originalna umetniška dela iz Grčije v večji meri odnašala le še Neron in Kaligula, medtem ko so se ostali cesarji principata te prakse pretežno vzdržali, predvsem Klavdij in Hadrijan pa sta jih celo vračala. To je obenem tudi posreden odraz dejstva, da se je dejansko središče umetnosti premaknilo v Rim. Vsi cesarji pa so nadaljevali z odnašanjem plena vojaške narave.³²

25 *Nimirum didici etiam, dum in istum inquiero, artificum nomina.*

26 Cf. Bardon 6. Cic., *Verr.* 2.4.5: *Hercules egregie factus ex aere. Is dicebatur esse Myronis, ut opinor, et certe. Item l.../ Canephoroe ipsae vocabantur; sed earum artificem—quem? quemnam? recte admones—Polyclitum esse dicebant.* Možno je sicer, da je Ciceronova nevednost le retorična figura (Hewitt Cowles, »Cicero's Debut«, 437). Nekaj o umetniškem okusu pozne republike povedo tudi razbitine ladij iz Antikitere in Mahdije, ki sta na rimski trg prevažali tako bronaste kot marmorne grške kipe, med katerimi so bila originalna dela, kopije in variacije znanih del (cf. Martin, »Griechenland erobert Rom«, 9; Kaderka, »Cicéron, collectionnisme et connaissance de l'art grec«, 6).

27 O okrasu vile v Tuskulu: McCracken, »Cicero's Tusculan Villa«, 262–263.

28 *Mon. Anc.* 21.

29 Pape, *Griechische Kunstwerke*, 25–26; Cadario, »Preparing for Triumph«, 95.

30 Zanker, *Power of Images*, 240–242; Cadario, »Preparing for Triumph«, 95.

31 Cf. Bowersock, *Augustus and the Greek World*, 86.

32 Miles, »Cicero's Prosecution of Gaius Verres«, 38; Miles, »Roman Triumph«, 187. – Prispevek je bil v obliki referata predstavljen na 9. Grošljevem simpoziju, ki je potekal od 6. do 8. marca 2018 na ZRC SAZU.

BIBLIOGRAFIJA

- Bardon, Henry. »Sur le goût de Cicéron à l'époque des Verrines.« *Ciceroniana* 2, št. 1–2 (1960): 5–13.
- Beard, Mary. *The Roman Triumph*. Cambridge: Harvard University Press, 2007.
- Bowersock, G. W. *Augustus and the Greek World*. Pubblicazioni della Facoltà di lettere e filosofia dell'Università degli studi di Milano: Sezione di archeologia 5. Oxford: Clarendon Press, 1965.
- Cadario, Matteo. »Preparing for Triumph: Graecae Artes as Roman Booty in L. Mummius' Campaign (146 BC).« V: *The Roman Republican Triumph: Beyond the Spectacle*. Analecta Romana Instituti Danici: Supplementum 45, ur. Carsten Hjort Lange in Frederik Julian Vervaeke, 83–101. Roma: Edizioni Quasar, 2014.
- Churchill, Bradford J. »Ex qua quod vellent facerent: Roman Magistrates' Authority over Praeda and Manubiae.« *Transactions of the American Philological Association* 129 (1999): 85–116.
- Fezzi, Luca. *Il corrotto: Un'inchiesta di Marco Tullio Cicerone*. Bari: Editori Laterza, 2016.
- Hewitt Cowles, Frank. *Gaius Verres: An Historical Study*. Ithaca, 1917.
- Hewitt Cowles, Frank. »Cicero's Debut as a Prosecutor.« *The Classical Journal* 24, št. 6 (1929): 429–448.
- Kaderka, Karolina. »Cicéron, collectionnisme et connaissance de l'art grec.« FMSH-WP-2017-130, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01539108v2/document>.
- Kinney, Dale. »Rape or Restitution of the Past? Interpreting Spolia.« *Papers in Art History from the Pennsylvania State University* 9 (1995): 53–67.
- Kinney, Dale. »Spolia. Damnatio and renovatio memoriae.« *Memoirs of the American Academy in Rome* 42 (1997): 117–148.
- Kranjc, Janez. »Verzierung und Zubehör: Kunstobjekte in den römischen Rechtsquellen.« V: *Festschrift für Gernot Kocher zum 75. Geburtstag* »--- ich rief dich bei deinem Namen und gab dir Ehrennamen« (Jes 45, 4), ur. Borut Holcman in Markus Steppan, 223–43. Maribor: University of Maribor Press: Faculty of Law, 2017.
- Martin, Hanz Günter. »Griechenland erobert Rom - Kunstraub im Hellenismus.« *Kritische Berichte: Zeitschrift für Kunst- und Kulturwissenschaften* 23, št. 2 (1995): 5–14.
- McCracken, George. »Cicero's Tusculan Villa.« *The Classical Journal* 30, št. 5 (1935): 261–77.
- McDonnell, Myles. »Roman Aesthetics and the Spoils of Syracuse.« V: *Representations of War in Ancient Rome*, ur. Sheila Dillon in Katherine E. Welch, 68–90. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Miles, Margaret. »Cicero's Prosecution of Gaius Verres: A Roman View of the Ethics of Acquisition of Art.« *International Journal of Cultural Property* 11, št. 1 (2002): 28–49.
- Miles, Margaret. »The Roman Triumph: Parading the Plunder.« V: *Ravaged: Art and Culture in Times of Conflict*, ur. Jo Tollebeek in Eline van Assche, 181–88. Leuven: Mercatorfonds, 2014.
- Östenberg, Ida. *Staging the World: Spoils, Captives, and Representations in the Roman Triumphal Procession*. Oxford Studies in Ancient Culture and Representation. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Pape, Magrit. *Griechische Kunstwerke aus Kriegsbeute und ihre öffentliche Aufstellung in Rom: von der Eroberung von Syrakus bis in augusteische Zeit*. Hamburg: [s.n.], 1975.
- Pollitt, Jerome J. »The Impact of Greek Art on Rome.« *Transactions of the American Philological Association* 108 (1978): 155–174.

- Rawson, Elizabeth. »The Antiquarian Tradition. Spoils and Representations of Foreign Armour.« V: *Staat und Staatlichkeit in der frühen römischen Republik: Akten eines Symposiums*, ur. Walter Eder, 158–73. Stuttgart: Franz Steiner, 1990.
- Robert, Renaud. »Ambiguïté du collectionnisme de Verres.« V: *La Sicile de Ciceron: Lectures des Verrines*. Collection «ISTA» 1030, ur. Julien Dubouloz in Sylvie Pittia, 15–34. Besançon: Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité, 2007.
- Stewart, Peter. *Statues in Roman Society: Representation and Response*. Oxford Studies in Ancient Culture and Representation. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Strong, Donald E. »The Administration of Public Building in Rome during the Late Republic and Early Empire.« *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 15 (1968): 97–109.
- Tarpin, Michel. »Les «Manubiae» dans la procédure d'appropriation du butin.« V: »*Prae-da*«. *Butin de guerre et société dans la Rome républicaine / Kriegsbeute und Gesellschaft im republikanischen Rom*. Collegium Beatus Rhenanus 1, ur. Marianne Coudry in Michel Humm, 81–102. Stuttgart: Franz Steiner, 2009.
- Tarpin, Michel. »Morale ou droit? La capture des objets sacrés à Rome.« V: *Spolier et confisquer dans les mondes grec et romain*, ur. Marie-Claire Ferriès in Fabrice Delrieux, 81–100. Chambéry: Université de Savoie, 2013.
- Vasaly, Ann. *Representations: Images of the World in Ciceronian Oratory*. Berkeley: University of California Press, 1993.
- Wells, Jack. »Impiety in the Middle Republic. The Roman Response to Temple Plundering in Southern Italy.« *The Classical Journal* 105, št. 3 (2010): 229–43.
- Yarrow, Liv. »Lucius Mummius and the Spoils of Corinth.« *Scripta classica Israelica: Yearbook of the Israel Society for the Promotion of Classical Studies* 25 (2006): 57–70.
- Zanker, Paul. *The Power of Images in the Age of Augustus*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1988.

IZVLEČEK

Odtujevanje umetniških del v rimski dobi: nezakonito dejanje ali pravica zmagovalca?

Prispevek obravnava odtujevanje (pretežno grških) umetniških del s strani rimskih zavojevalcev oziroma oblastnikov. Rimski poveljniki so iz zavzetih mest med drugim vojnim plenom odpeljali tudi številna umetniška dela, ki so jih v prestolnici razstavili, da so postala *ornamenta urbis*, medtem ko se sami z njimi praviloma niso okoristili. Na drugi strani so si jih lahko nezakonito, po zaslugi svojega položaja, prilaščali nekateri oblastniki. Evidenten primer tovrstne korupcije je Gaj Veres, proti kateremu je ostro nastopil Cicero.

ABSTRACT

Alienating Art Works in the Roman Era: An Illegal Act or the Conqueror's Right?

The paper examines the alienation of art works (mostly Greek) by Roman conquerors or functionaries. The booty brought by Roman generals from the conquered cities included a

number of art works to be displayed in the capital as *ornamenta urbis*, while the generals themselves usually took no advantage of them. On the other hand, they could be illegally seized by functionaries who abused their position. An obvious example of such corrupt practice is Gaius Verres, who is tackled in a famous speech by Cicero.